

Innspill til Musikkutvalgets møte om musikk og funksjonsvariasjon

Takk for at vi ble invitert til å delta i NOU Musikkutvalgets innspillsmøte om musikk og funksjonsvariasjon. Her kommer noen innspill fra Kilden, i skriftlig form.

Vi vil komme inn på mange av problemstillingene som stilles, men har primært valgt å fokusere på et *eksempel fra praksisfeltet*, som adresserer følgende spørsmål skissert av utvalget:

Hvilke eksempler finnes på vellykkede tiltak eller prosjekter som har fremmet inkludering av personer med funksjonsvariasjoner i musikklivet?

SPOR - Eksempel fra praksisfeltet på inkluderende musikkprosjekt

Bakgrunn:

Kilden Dialog er et program for mangfold, inkludering og samskapende kunst ved Kilden teater og konserthus i Kristiansand. Siden 2018 har Kilden hatt som ambisjon å være et nasjonalt kompetansesenter på dette området. Troen på at kunsten kan gjøre en forskjell for helse, livskvalitet og opplevelsen av mestring, ligger til grunn for satsingen.

Samskapende kunst er kunstneriske produksjoner utviklet for å vises på en scene, hvor aktører som ikke er profesjonelle er deltakere i prosess og forestilling sammen med profesjonelle.

Kildens arbeid med formidling, inkludering, tilrettelegging og talentutvikling ligger også under Kilden Dialog. Digital strømming av konserter til omsorgssentre er også en omfattende satsing.

SPOR er samskapende scenekunst for mestring, deltakelse og inkludering. I Spor er ungdom med funksjonsvariasjoner i samspill med funksjonsfrisk ungdom og Kristiansand symfoniorkester, i profesjonelle rammer. I forestillingene står det ca. 80 ungdommer på scenen, hvorav rundt 30 har ulike former for funksjonsvariasjoner.

Forestillingen er bygget opp rundt deltakernes historier, spisskompetanser, personlighet og funksjonsnivå. Fokus er alltid på verdighet og kvalitet. Vi leter etter det den enkelte er god på. Der den enkelte kan skinne.

Hvorfor samskapende kunst?

Kunst er en unik arena til å skape noe sammen, fra forskjellige utgangspunkt, men på likefot. I SPOR opplever alle ungdommene at de er en del av noe større. Og at alles bidrag er viktig for det de skaper sammen. At det er nettopp forskjelligheten, som tilfører forestillingen magi. Mangfoldet blir ikke er honnørord, men er det som skaper SPOR.

Elever med funksjonsvariasjoner har i liten grad vært synlige og fått en stemme i profesjonelle, kreative sammenhenger. SPOR er en forestilling som viser hva som er mulig, når det blir tilrettelagt for langvarige kunstneriske prosesser for denne gruppen.

Derfor har Spor fått stor oppmerksomhet. I 2021 bidro SPOR med et innslag på regjeringens minnearrangement for 22. juli i Oslo Spektrum og på NRK TV. Samme høst publiserte NRK TV en dokumentarserie om SPOR i to episoder.

Vi har laget SPOR forestillinger i Kilden i 2015, 2017, 2019, i 2022. Og det kommer ny i mars 2025. Alle er helt forskjellige. Men symfonisk musikk skrevet til SPOR av komponist Stig Nordhagen, brukes igjen i nye sceniske sammenhenger. Det er også alltid noe nyskrevet musikk, tilpasset det aktuelle årets forestilling. I tillegg har vi rytmisk musikk, sang, dans, tekst, film, tablåer, dukkespill, scenisk tekst og andre uttrykk.

Vi har en grunnleggende tro på at å få være med på en forestillingsprosess, det gjør noe med folk. Da opplever aktørene stolthet, mestring, samhold og de får en stemme.

Så det er viktig og grensesprengende for aktørene. Men scenekunst som involverer «ikke-profesjonelle» aktører, og som har en sosial ambisjon i tillegg til en kunstnerisk, beriker også scenekunstheltet, mener vi. Publikum får tilgang til andre stemmer og andre historier. Disse forestillingene bidrar med flere tråder i den kunstneriske veven som gjør at vi kanskje kan forstå mer av oss selv og hverandre.

Eksempler på tilrettelegging: Jakten på spisskompetanse hos aktørene gjelder ikke bare for de som har soloer. For noen kan spisskompetansen være gyngbevegelsen som er typisk for mange med autisme. Den bevegelsen er perfekt for å få sommerfugler på lange stenger til å sveve, for eksempel, så da ble det en del av forestillingen. Å spille på glass er mulig å gjøre vakkert, både for elever med og uten funksjonsvariasjon. Derfor skrev komponisten et stykke for glass og orkester til en av forestillingene. Et annet år skrev han et stykke for symfoniorkester og instrumenter som man vanligvis ikke har med i symfonisk sammenheng, som regnstav, platsikkrør, vindmaskin og boller med vann.

Mange av elevene har ulike sårbarheter – både de med tydelige diagnoser og de med utfordringer som ikke er like synlige. Bak hver elev ligger en historie, og det er et omfattende pedagogisk arbeid bak utviklingen av kunstnerisk uttrykk, teknikker og stil for å forberede dem og gi dem verktøyene de trenger for å stå på scenen. Utallige timer med øving, både individuelt og i små grupper, utvikler seg gradvis til større samspill. Gjennom omtrent ett år arrangeres det jevnlig økter i skoletiden, på kvelder og i helger som involverer regissør, koreograf, repetitør, lærere og ansatte, før det kulminerer i avsluttende prøver og forestillinger på Kilden de siste ukene.

Vi inkluderer et par konkrete eksempler på hvordan vi tilrettelegger for den enkelte elev, for å gi et innblikk i vurderingene og søken etter tilpasninger som ligger bak **Spor**-forestillingene.

Eksempel 1: Hanne

Hanne var usikker på om hun turte å delta. Vi visste at hun ønsket å synge, så vi jobbet med små, gradvise skritt for å gjøre henne trygg nok til å synge på den store scenen. Vi begynte med playback, uten mikrofon, mens én person gjemte seg bak et skap. Deretter fikk noen få personer sitte i rommet med ryggen vendt mot henne. Vi lekte med lyder i mikrofonen – morsomme, nonsensaktige og til og med prompelyder – slik at hun ble vant til å høre sin egen stemme. Etter hvert fikk flere være i rommet, pianisten begynte å spille, gruppestørrelsen økte, og til slutt kunne Hanne, med en trygg person ved sin side, synge på den store scenen med et fullt symfoniorkester.

Eksempel 2: Mads

I 2022 lurte vi på om vi kunne finne en plass til Mads – en 18 år gammel ung mann med Downs syndrom og ADHD (Attention-Deficit/Hyperactivity Disorder). Han har ikke verbalt språk, men kommuniserer med lyder, blikk, peking og en talemaskin. Han er avhengig av struktur og forutsigbarhet og kan være vanskelig å veilede i ulike situasjoner. Vi innså at han ikke kunne delta i alt, men at vi kunne tilrettelegge for enkelte deler.

Mads er fysisk sterk, rask til beins, elsker musikk og klarer å følge markører og instruksjoner gjennom musikk. Han trengte en klassekamerat som forstod ham, og som kunne utvikle en relasjon som kunne bli en scenisk interaksjon. Janne, en elev fra musikk, dans og drama, tok tidlig initiativ til å nærme seg Mads under prøvene. Han likte henne, reagerte positivt, og en interaksjon begynte å ta form. Så dukket det opp en melding på telefonen: "Det er Janne. Tror du det hadde vært en god idé å tilbringe mer tid med Mads for å bli bedre kjent, utover onsdagsøktene? Jeg har tid i lunsjen eller i fjerde time."

Denne relasjonen gjorde det mulig for Mads å være en del av catwalk-nummeret. Vi kledde dem i fotballdrakter, i tilfelle han skulle begynne å løpe i andre retninger enn vi hadde tenkt. På den måten kunne han bevare sin verdighet, uansett om han tok seg en løpetur som ikke var planlagt.

Samarbeidspartnere

I alle våre samskapende Dialog prosjekter har vi gode eksterne partnere. Skoler, brukerorganisasjoner, helsesektoren, kulturskoler, kommune, frivillige organisasjoner og en lang liste med andre partnere er involvert i ulike prosjekter.

Dette er viktig av mange grunner. Det er viktig for å rekruttere og organisere aktørene, og følge opp før, under og etter øvelsene og for praktisk tilrettelegging. Det er også viktig for oss å ha profesjonell ekspertise når det gjelder helsefaglige spørsmål som dukker opp underveis.

I tillegg har alle profesjonelle scenekunstnere kjent på tomheten etter teppefall. Dagen derpå når det hele er over. Når det intense samværet, samskapingen, fellesskapet og mestringsfølelsen blir erstattet av sorgen over at det er over og følelse av å være helt utladet. For våre ikke-profesjonelle aktører, som har avsluttet en opplevelse som antakelig kun skjer en gang i livet, må vi sørge for at de har et godt oppfølgingsmiljø, også etter at forestillingen er over. De må være omgitt av trygge mennesker som er kloke forvaltere, som kan ramme dem inne, og hjelpe til med å prosessere det de har opplevd og skape mening også i hverdagen fremover.

I SPOR-prosjektet samarbeider vi tett med Kristiansand katedralskole Gimle. Det ligger grundige etiske vurderinger til grunn for valgene rundt hva som vises på scenen, og Kilden samarbeider tett med skole, foreldre og helsefaglig kompetanse om disse spørsmålene.

Suksesskriterier i Spor:

- Tett samarbeid mellom kunstinstusjon og partnere, i dette tilfellet skolen
- Skolen har det helsefaglige ansvaret og oppfølgingen av aktører
- Omfattende etiske vurderinger mht. hva som skal vises på scenen, i dialog med skole, pårørende og helsefaglig ansvarlige
- Omfattende individuell tilrettelegging for aktørene
- Koblingen mellom elever med og uten funksjonsvariasjon er gjensidig berikende og fører til vekst, læring og inkludering
- Lange tidshorisonter, prosesser kan ikke forseres, mange trenger lang tid
- Begynne i små grupper, utvide antall mennesker til stede og lengde på øvelsen
- Forutsigbarhet – gir nødvendig informasjon før timen til eleven selv, men også til «hjelper»
- Bruk av ASK- alternativ supplerende kommunikasjon, inkludert «tegn til tale» for innlæring av tekst
- Det gis rom for at eleven får observere før aktiv deltakelse, når de trenger det

- Det er en klar oppstart og en klar slutt. Gjerne noen faste markører underveis
- Se- anerkjenne-lede er gjennomgående i alt det metodisk arbeidet. Sette ord på og valider alle følelser.
- Tilpassede hjelpemidler, f.eks. bruk av mygg/headset hvis det er personer med hørselsnedsettelse i rommet, rytmeinstrumenter med tilpassa tygde og størrelse etc
- Markerer pianotangenter/instrumenter med fargekoder – alternativ notasjon
- Aldri glemme relasjonens betydning for mestring og inkludering. Å være inkludert er å være en «**betydningsfull deltaker i fellesskapet**»

Det er endel musikk- og teaterstudenter som får observere øvelsene, eller som har praksisplass i prosjektet. Regissør og pedagogisk fagansvarlig gjør også et omfattende formidlingsarbeid om Spor over hele landet, og ønsker på den måten å bidra til å øke bevisstheten om betydningen av inkludering i musikk og scenekunst.

Avslutningsvis vil vi foreslå følgende, når det gjelder utdanning av musikkstudenter: Ved å legge til rette for praksis i klasser hvor elevene har ulike funksjonsvariasjoner, vil *“utdanningsinstitusjoner innen musikk [kunne] forberede studenter på å arbeide med et mangfold av deltakere, inkludert de med funksjonsvariasjoner”*. I Spor ser vi at elevene uten funksjonsvariasjon lærer veldig mye av det tette samarbeidet med sine jevnaldrende elever med funksjonsvariasjoner, og at de tilegner seg en kompetanse som er meget verdifull også i senere i livet. En Spor deltaker uttalte følgende i evalueringen: “Det er det viktigste jeg har lært i løpet av disse tre årene på videregående”.

Elisabeth Lindland

Regissør/Prosjektleder

Faglig ansvarlig for Kilden Dialog - Kompetansesenter for mangfold, inkludering og samskapende kunst

+47 918 55 082

elisabeth.lindland@kilden.com

Kilden Teater og Konserthus

Sjølystveien 2, 4610 Kristiansand

Kilden.com

